

*mag*DA

Dialogue Academy Magazine

EDICIONI I 3-TË TETOR, 2025

**NE U JAPIM ZË HISTROIVE QË
FORMËSOJNË TË ARDHMEN TONË**

Përmbajtja

05 _____

LETËR PËR LEXUESIN

06 _____

MES MUREVE DHE HORIZONTEVE

Desantila Muriqi

08 _____

ECJA NËPËR VIJËN E HOLLË

Davor Džakula

11 _____

**FJALËKRYQ RPS:
FJALËT E PAQES**

12 _____

KUFIJTË NDAJNË, MIQËSITË BASHKOJNË:
RINIA ËSHTË AJO QË NDRYSHON BOTËN

Marija Jovanović

13 _____

KUR URAT NUK MJAFTOJNË

Ardita Xhemajli

15 _____

DITA KUR BOTA NUK ISHTE MË KAFAZ

Hassina Akbari

16 _____

ORGANIZOHUNI MË ME ZGJUARSI: CILAT JANË JEHONAT
E FORUMIT STRATEGJIK TË BLEDIT?

Lazar Simić

19 _____

**DEKODERI I TERMAVE YPS:
A MUND T'I PËRPUTHNI FJALËT E PAQES?**

20 _____

HESHTJA E SIKLETSHME
E PANELEVE TË TË RINJVE NË PAQE

Alba Jakupi

23 _____

E SKLLAVËRUAR

Mihane Hoxha

24 _____

HAPËSIRAT E PËRKATËSISË:
QENDRAT RINORE,
ARKITEKTURA DHE PJESËMARRJA

Orgesa Gashi

28 _____

PA DREJTËSI, NUK KA PAQE:
MËSIME NGA PROTESTAT E STUDENTËVE

PSE STUDENTËT PROTESTOJNË

PROTESTAT SI MJET PËR NDËRTIMIN E PAQES

Andrijana Milojević

32 _____

REBELIM... APO THJESHT EKZISTENCË?

Albina Kastrati

35 _____

**NJË FJALË
TRE GJUHË**

*Kjo iniciativë zbatohet nga ish-studentet e Akademisë së Dialogut me mbështetjen financiare të Misionit të OSBE-së në Kosovë. Pikëpamjet e shprehura janë të autorëve dhe kontribuuesve dhe nuk pasqyrojnë medoemos qëndrim zyrtar të OSBE-së ose të Misionit në Kosovë. Ky përcaktim nuk paragjykon qëndrimet mbi statusin dhe është në përputhje me Rezolutën e KS të OKB-së 1244 dhe Opinionin e GjND-së mbi Shpalljen e Pavarësisë së Kosovës.

Të dashur lexues,

Mirë se vini në botimin e tretë të *Revistës së Akademisë së Dialogut, MagDA!*

Ky botim i kushtohet Agjendës së Rinisë, Pages dhe Sigurisë (RPS), thirrje kjo globale e cila e njeh rolin thelbësor që luajnë të rinjtë në formësimin e shoqërive për ti bërë ato paqësore, të drejta dhe gjithëpërfshirëse.

Përgjatë leximit të revistës do të "dëgjoni" e shihni zërat, idetë e kreativitetin e të rinjve dhe të rejave të cilët vazhdojnë t'i sfidojnë stereotipet dhe të parafytyrojnë mundësi të reja për dialog dhe bashkëjetesë. Nga ripërcaktimi i asaj çfarë do të thotë pjesëmarrja e vërtetë, deri te adresimi i heshtjeve që shpesh i rrethojnë të rinjtë në hapësirat e vendimmarrjes, ky botim sjell reflektime që janë si të guximshme e shpresëdhënëse.

Nëpërmjet eseve, ilustrimeve, intervistave dhe poezive, të rinjtë ndajnë me ne sfidat dhe mundësitë që burojnë nga përkushtimi për pagën. Duke sfiduar pritshmëritë e shumicës dhe dyert që i mbajnë ende jashtë hapësirave ku merren vendimet. Qoftë në kapërcimin e ndarjeve ndërbreznore, në rimendimin e hapësirave qytetare apo në fuqizimin e rolit të rinisë në proceset lokale e rajonale, këto shkrime na kujtojnë se agjenda RPS-së nuk është një koncept abstrakt, por një realitet i përditshëm që jetohet dhe mishërohet çdo ditë.

Shpresojmë që ky botim të nxisë dialogun dhe veprimin, duke na frymëzuar të gjithëve që t'i shohim të rinjtë jo vetëm si udhëhegës të ardhshëm, por edhe si aktorë të së tanishmes të cilët veçse kanë nisur formësimin e rrugës drejt pages, përfshirjes dhe drejtësisë.

Me solidaritet dhe forcë,

EKIPI I
magDA-s
Dialogue Academy Magazine

Aida Fejzullahu, redaktore, Alumni e AD-së 2023

Anja Anđušić, redaktore, Alumni e AD-së 2019

Marija Jovanović, redaktore, Alumni e AD-së 2019

Nën udhërrëfimin e

Alba Jakupi, DA Alumna 2018

MES MUREVE DHE HORIZONTEVE

AUTORE: *Desantila Muriqi*

Rinia shpesh përshkruhet si koha e mundësive, e energjisë, ideve dhe të ardhmeve që ende presin të shkruhen bashkë. Ajo që nuk thuhet është sa e rëndë mund të ndjehet kjo mundësi në një rajon ku muret janë më të vjetra se ëndrrat tona, dhe ku shpresa duhet rindërtuar çdo ditë; një peshë që e kemi ndier nga afër – që na ka formësuar, na ka lënduar, por edhe na ka forcuar.

Në çarjet e atyre mureve të vjetra, të rinjtë e rajonit e gjejnë njëri-tjetrin. Disa ditë duket sikur po formësojmë diçka të vërtetë nga guri. Ditë të tjera, sikur po ndjekim një ëndërr që na rrëshqet ndër gishta. Takon njerëz që i do me gjithë zemër. Ëndërroni bashkë. Zemëroheni bashkë. Luftoni për të ndryshuar diçka. Dhe pastaj përplaseni me murin. Ka çaste kur ndjenja e pafuqisë të mbulon plotësisht; aq sa kërkon çdo mënyrë për të rimarrë ndjenjën e kontrollit. Sepse mëson sa i brishtë është përparimi: vite përpjekjeje mund të shemben me një vendim, me një nënshkrim të vetëm.

Në një moment të caktuar, lodhja të bën të vësh në dyshim gjithçka - nëse puna jote ka vlerë, nëse ndikon te dikush. Më e vështira nuk është pesha e politikës, por ndjenja se ajo është e vetmja gjë që peshon. Prandaj kthehesh tek ajo që ende e ke në duar. Vazhdon të bësh çfarë mundesh, aty ku je, me mjetet që ke. Mbjell fara dhe i beson procesit. Dhe i premtos vetes se kur të vijë koha, kur të kesh më shumë fuqi, do ta përdorësh për të krijuar hapësirë. Që të rinjtë të mos kenë pse të presin për t'u marrë seriozisht. Që të tjerët të rriten pa ndier se po fshihen. Sepse tani është radha jote të çash përmes çarjeve, të lejosh dritën

të hyjë, dhe t'i shembësh muret nga brenda.

Por pastaj fillon të pyesësh veten: a do të vijë ndonjëherë ajo kohë? Fillon të dyshosh nëse ajo që po jeton është e vërtetë, apo vetëm një iluzion i brishtë, i mundësuar nga qëndrimi brenda një flluske. Një flluskë shpresëdhënëse, por e cila për shumëkënd mbetet e paarritshme. Mendimet të shkojnë te të gjithë të rinjtë që nuk e përjetojnë kurrë atë ndjenjë shprese. Disa e shohin bashkëpunimin rajonal me dyshim, të tjerë e mohojnë plotësisht. Shumë mbeten të ngujuar në cikle nga të cilat nuk mund të çlirohen — cikle të ndërtuara mbi narrativa të trashëguara dhe ndarje të pazgjidhura, që shumica prej nesh nuk i kemi jetuar, por që ende i mbajmë sikur të ishin tonat. Për ta, shpesh duket sikur ekziston vetëm një zgjedhje: vendi ose rajoni. Në sytë e tyre, besnikëria nuk mund të shtrihet aq larg sa t'i përfshijë të dyja. Ideja se një identitet rajonal mund të bashkëjetojë me përkatësinë kombëtare, apo edhe me aspiratën evropiane, u tingëllon si tradhti. Dhe kështu, hapësira ngushtohet. Frika zë vend. Muret mbeten të pashëmbura.

Atëherë fillon të marrë formë një lloj i ri i asaj që quhet “ne kundër tyre” - jo përgjatë vijave etnike apo kombëtare, por në mënyrën se si zgjedhim ta shohim rajonin. A duhet të përballemi me të kaluarën apo t'ia kthejmë shpinën? A besojmë në pajtim apo mbajmë distancë? A ta mbajmë shpresën fort, apo ta lëmë të shkojë.

Përpiqesh të jesh përfshirës. Përpiqesh të shpjegosh, të krijosh hapësirë, të kapërcesh hendekun. Por shpesh, duket sikur nuk ke ndikim te askush. Narrativat që ndajnë janë

më të zhurmshme, më të njohura dhe më të lehta për t'u pranuar. Ato kërkojnë më pak pyetje dhe i shërbejnë një qëllimi më shumë politik. Ndonjëherë, edhe integrimi evropian - i ashtuquajturit horizont i përbashkët - nuk i bashkon më njerëzit. Disa nuk e shohin fare lidhjen; ata e trajtojnë rajonin si diçka të ndarë, të parëndësishëm. Të tjerët, të formësuar nga zhgënjimi, humbja e iluzioneve dhe ngecja, nuk besojnë më se kjo kishte ndonjëherë ndonjë kuptim. Përpiqesh të flasësh gjuhën e krijimit të raporteve, por të duket sikur të tjerët po të dëgjojnë gjithnjë e më pak. Dhe kur kjo ndodh, hapësira nuk rritet. Tkurret. Hendeku nuk mbyllet. Thellohet.

Megjithatë, përpiqemi. Sepse e dimë peshën që ka. Rritemi me kufij që mëtojnë të tkurren - mure që e kanë shenjë se ku përfundojmë ne dhe ku fillojnë të tjerët. Edhe kur i shtyjme, ata qëndrojnë. Disa mbështeten në to, si udhërrëfyes; të tjerët i testojnë skajet e tyre. Megjithatë, këto mure formësojnë mënyrën se si e shohim njëri-tjetrin, sa shumë i besojmë njëri-tjetrit dhe si e imagjinojmë vendin tonë në këtë rajon. Pastaj ka një tjetër tërheqje: premtimi për perspektivë Evropiane. Për shumë prej nesh, ky vizion duket real. Sepse na jep diçka tjetër për t'u mbajtur fort, një arsye për të besuar se ndryshimi është i mundur.

Ndonjëherë, pa paralajmërim, diçka hapet. Një tubim. Një bisedë. Një heshtje e përbashkët. Dhe në atë hapësirë, e kupton se nuk je vetëm. Ende ka njerëz që besojnë se rajoni mund të jetë më shumë sesa ajo që ka kaluar. Njerëz që guxojnë të imagjinojnë një rajon ku vendet bashkëpunojnë, ku pajtimi

përjetohet dhe ku të drejtat e njeriut respektohen. Edhe nëse ata zëra nuk janë gjithmonë më të zhurmshmit, ata janë prapë aty, duke zënë hapësirë, duke u shfaqur.

Sepse identiteti rajonal ka rëndësi - në të gjithë kompleksitetin e tij. Është i shtresuar, konfliktual, i brishtë, i formësuar nga e kaluara me të cilën ende po merremi dhe të ardhmen që ende po e negociojmë. Por është gjithashtu plot kuptim, në momentet e njohjes, në mirëkuptimin e pathënë, në kuptimin që diçka na lidh edhe kur gjithçka tjetër përpqet të na ndajë. Si të tillë, ne flasim. Sepse bashkëpunimi i të rinjve na dha njëri-tjetrin. Dhe nga kjo, diçka fillon të ndryshojë. Në pyetjet, që fillojmë t'i bëjmë. Në hapësirat që ngadalë mësojmë të mbajmë, për veten tonë dhe për njëri-tjetrin.

Dhe ndoshta ky është qëllimi. Jo se të rinjtë do t'i zgjidhin të gjitha, ose se muret do të shemben nesër, por se refuzojmë të ndalojmë së përpjekuri. Guxojmë të këmbëngulim në përkatësinë e të dy vendeve tona, rajonit tonë dhe Bashkimit Evropian, të vetes dhe të njëri-tjetrit. Në një botë që ndahet shpejt, mbajtja e hapësirës së përbashkët mund të jetë gjëja më radikale që bëjmë. Dhe ndoshta, do të jetë e mjaftueshme për t'i bërë muret të dridhen. Derisa një ditë, kur ato më në fund shemben.

ECJA NËPËR VIJËN E HOLLË

AUTOR: Davor Džakula

Ende e mbaj mend herën e parë që dikush më pyeti, "Çka je ti, në të vërtetë?"

Ata nuk po më pyesnin për hobit apo ëndrrat e mia, por për identitetin tim. Të rritesh me nënë myslimane dhe baba ortodoks/katolikë do të thotë se këto pyetje nuk ishin kurrë abstrakte. Ato ishin pjesë e jetës së përditshme, të thurura në gjuhë, tradita dhe tensione të heshtura që formësonin shoqëritë tona. Për mua, të jetuarit në mes ishte më pak barrë dhe më shumë ftesë: për të dëgjuar, për të pranuar kontradiktat dhe për të imagjinuar ura aty ku të tjerët shihnin mure.

Megjithatë, u rrita në një mjedis mjaft homogjen, ku diversiteti shpesh ndihej i largët, madje i keqkuptuar. Kjo i bëri takimet me njerëz nga prejardhje të tjera më sfiduese dhe më transformuese. Shkëmbimet rinore dhe projektet rajonale më hapën sytë ndaj realiteteve që qyteti im i lindjes nuk mundi të mi ofronte kurrë. Mësova se identiteti nuk është kategori fikse, por hapësirë dialogu, negociatash dhe ndonjëherë edhe shërimi.

Atëherë, nuk e mendoja veten si ndërtues paqeje. Isha thjesht pjesëmarrës, kureshtar për t'i takuar të tjerët. Megjithatë, ato momaente mbollën farën e asaj që do të bëhej misioni im. Me kalimin e kohës, u zhvendosa nga pjesëmarrës në organizator, nga dikush që merrte pjesë në biseda, në atë që i udhëhiqte ato, e më pas në koordinimin e projekteve që u jepnin të tjerëve të njëjtat mundësi.

Duke qenë se vij nga një prejardhje e përzier, shpesh vendosesh në rolin e urës lidhëse. Ndonjëherë, kjo ishte barrë e rëndë. Ndihesha sikur nuk i përkisja asnjë vendi. Por kjo barrë më ka dhënë edhe një dhuratë

të çmuar: të ndiej historitë e të tjerëve, të dëgjoj përpara se të gjykoj, dhe të shoh hijet mes dritës dhe errësirës.

Ky dualitet formësoi jo vetëm botëkuptimin tim personal, por edhe rrugën time profesionale. Në një rajon aq kompleks sa Ballkani Perëndimor, identiteti mund të bëhet lehtësisht vijë ndarëse. Megjithatë, mund të bëhet edhe pikë takimi. Historia ime është një ndër shumë shembuj që dëshmojnë se pajtimi nuk është vetëm një qëllim politikash. Është një përvojë e jetuar - e brishtë, por e vërtetë - nga mijëra të rinj që mbajnë bagazhe të shumta.

Derisa po studioja gjeografinë në Novi Sad, fillova të vërej se si peizazhet nuk janë kurrë vetëm fizike. Ato mbartin kujtime, kufij dhe vija të padukshme ndarjeje. Më vonë, gjatë studimeve të masterit në demokraci dhe të drejta të njeriut, gjeta fjalët për atë që kisha ndjerë tashmë. Transformimi i konflikteve dhe të drejtat e njeriut nuk janë koncepte abstrakte, por realitete të jetuara në rajonin tonë. Këto studime më lidhën gjithashtu me bashkëmoshatarë nga e mbarë bota, duke më kujtuar se luftërat e Ballkanit jehojnë shumë përtej kufijve të tij.

Puna ime në projektet mbi përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe nxehtësisë urbane në Novi Sad, Shkup dhe Zagreb më ndryshoi pikëpamjen për paqen. Deri atëherë, e mendoja paqen kryesisht si dialog. Megjithatë, përballja me realitetin e ndryshimeve klimatike më tregoi se paqja varet edhe nga mënyra se si e trajtojmë nxehtësinë, ndotjen e ajrit ose mënyrën se si marrin frymë qytetet tona. Për mua ishte e qartë se agjenda e RPS-së nuk mund të kufizohet vetëm në konfliktet tradicionale. Duhet gjithashtu të përqafojë mjedisin dhe qëndrueshmërinë, sfidat që formësojnë të

ardhmen tonë të përbashkët.

Nga iniciativat lokale, përfundimisht e gjeta veten në forume ndërkombëtare, duke përfaqësuar perspektivat e të rinjve si pjesë e Grupit të Ekspertëve të Rinj të OSBE-së dhe duke folur në Forumin Rinor të OSBE-së në Helsinki. Duke folur para diplomatëve dhe politikëbërësve, mendja më kthehej shpesh te ai versioni im adoleshent, i pasigurt, por plot kureshtje. Udhëtimi midis atyre dy momenteve nuk ishte i lehtë — ishte plot dyshime, gabime dhe mësim. Por më mësoi se si pjesëmarrja e të rinjve mund të rritet natyrshëm, nga takimet lokale deri në biseda globale.

Këto përvoja më bindën se të rinjtë nuk janë vetëm përfitues të programeve të tilla; ne jemi partnerë dhe udhëheqës në formësimin e paqes. Kur flisja në Vjenë apo Helsinki, nuk flisja vetëm për veten time. Mbartja e zërave të të rinjve që takoja në Shabac, Shkup, Sarajevë e Novi Pazar më kujtonte se dimensionet lokale dhe globale nuk janë kurrë të ndara. Ndryshimi i klimës nuk njeh kufij — dhe as ndërtimi i paqes nuk duhet t'i njohë.

Integrimi i Agjendës së Gjelbër në bashkëpunimin rinor ka qenë një nga pjesët më frymëzuese të rrugëtimit tim kohët e fundit. Ajo lidh breza të tërë studentësh, mësuesish dhe politikëbërësish në të gjithë rajonin rreth çështjeve që na prekin të gjithëve. Agjenda e Gjelbër e riformulon pajtimin: bashkëpunimi nuk ka të bëjë vetëm me tejkalimin e ndarjeve të së kaluarës, por edhe me përbashkimin e së ardhmes së përbashkët.

Duke parë prapa, ndiej se kam ecur përgjatë një kufiri të hollë midis identiteteve, roleve dhe hapësirave lokale e globale. Ndonjëherë ndihesha i pasigurt, por shpesh ai ekuilibër më jepte forcë dhe perspektivë. Më lejoi të flas si i ri nga rajoni — dhe njëkohësisht si dikush që kontribuon në formësimin e politikave.

Agjenda për të Rinjtë, Paqen dhe Sigurinë, në shumë mënyra, ndjek të njëjtën linjë. Ajo na fton t'i shohim të rinjtë jo si probleme që duhen menaxhuar, por si partnerë të denjë për besim. Na sfidon t'i shohim jo vetëm si nxënës që kanë ende për të mësuar, por edhe si mësues që kanë çfarë të mësojnë të tjerëve.

Nëse ka një mësim që e marr nga rrugëtimi im, është se rrëfimet kanë rëndësi. Institucionet dhe strategjitë janë thelbësore, por ajo që ndryshon vërtet zemrat dhe mendjet janë përvojat e jetuara të të rinjve që refuzojnë të përcaktohen nga përçarjet.

Agjenda për Rini, Paqe dhe Siguri nuk është rezolutë abstrakte. Ajo merr formë në fytyrat e atyre që guxuan të takoheshin përtej kufijve, në mësuesit që frymëzuan brezat e rinj dhe në historinë time të navigimit përmes identiteteve.

Në fund të fundit, besoj se mjeti më i fuqishëm për ndërtimin e paqes është guximi për t'i treguar rrëfimet tona, dhe për t'i dëgjuar ato të të tjerëve.

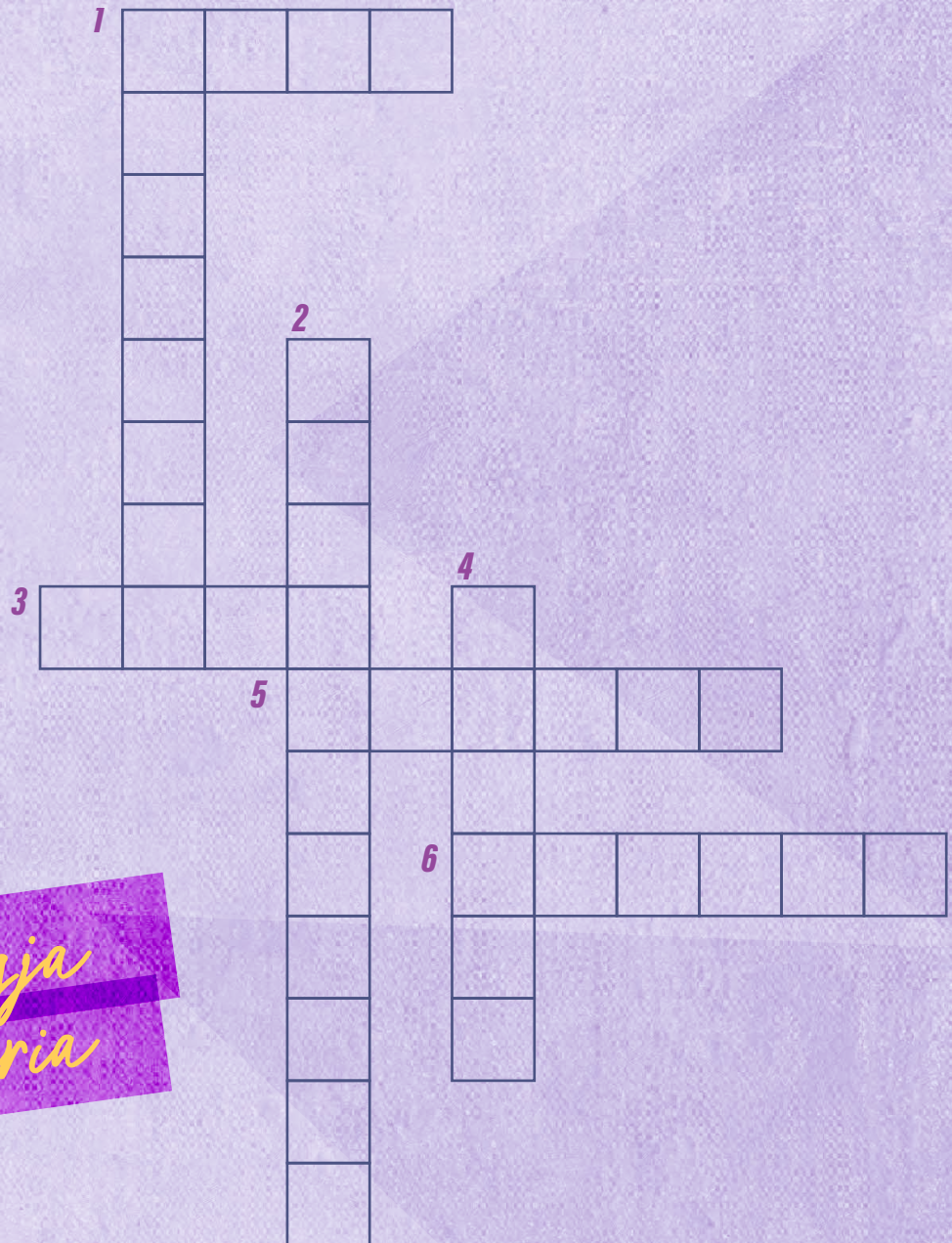
Kjo, mbase, është fryma e vërtetë e saj: njohja e të rinjve jo vetëm si krijues të ndryshimit, por si ura të gjalla mes së kaluarës dhe së ardhmes, mes ndarjes dhe pajtimit, mes brishtësisë dhe shpresës. **Ndoshta pyetja e vërtetë nuk është nëse të rinjtë mund të ndërtojnë paqe — por nëse paqja mund të ekzistojë fare pa ta.**

Kjo, mbase, është fryma e vërtetë e saj: njohja e të rinjve jo vetëm si krijues të ndryshimit, por si ura të gjalla mes së kaluarës dhe së ardhmes, mes ndarjes dhe pajtimit, mes brishtësisë dhe shpresës.

Ndoshta pyetja e vërtetë nuk është nëse të rinjtë mund të ndërtojnë paqe — por nëse paqja mund të ekzistojë fare pa ta.

Rinia, Pajja dhe Siguria

- MagDA - 3rd Edition**

KUFIJTË NDAJNË, MIQËSITË BASHKOJNË:

RINIA ËSHTË AJO QË NDRYSHON BOTËN

AUTORE: Marija Jovanović

Ky poster ilustron fuqinë e lidhjeve të të rinjve përtej kufijve. Duke qenë foto e tri vajzave, e bërë në Irlandën e Veriut — vend që si i tillë simbolizon ndërtimin e paqes dhe pajtimin — paraqet faktin se si përvojat e përbashkëta dhe mirëkuptimi i ndërsjellë mund të tejkalojnë përqarjet që vijnë nga historia. Në prapavijë mund të lexohet fjalia “Rinia po ndryshon botën”, e shkruar në serbisht dhe shqip.

Pavarësisht sfidave që shpesh i mbajnë komunitetet të ndara pas konfliktit, të rinjtë vazhdojnë të ndërtojnë lidhje besimi dhe solidariteti, duke na kujtuar se miqësitë dhe bashkëpunimi i tyre janë themeli për një të ardhme më gjithëpërfshirëse dhe paqësore.

Ky është nderimi im modest për miqësitë e "përtej kufinjve" dhe një ilustrim që do të duhet të tregonte se të rinjtë janë duke ndryshuar botën.

KUR URAT NUK MJAFTOJNË

AUTORE: *Ardita Xhemajli*

Mitrovica shpesh përshkruhet si simbol i ndarjes. Për të huajt, është qytet urash, i fotografuar, i debatuar dhe i cituar pafundësisht si provë e asaj që e mban Kosovën të ndarë. Megjithatë, për ata prej nesh që jetojnë dhe punojnë këtu, ura nuk është thjesht një metaforë. Është sfondi i jetës së përditshme, që përcakton se ku studiojnë të rinjtë, nëse e kalojnë urën për punë, si dhe si mbajnë peshën e tensioneve politike që nuk i kanë krijuar vetë.

Si një nga shoqëritë më të reja në Evropë, të rinjtë e Kosovës shpesh lavdërohen si “e ardhmja” dhe “agjentë të ndryshimit”. Këto slogane tingëllojnë optimiste, por në Mitrovicë, shpesh tingëllojnë boshe. Të rinjtë vlerësohen kur shfaqen në fotografi shumetnike ose kur marrin pjesë në ngjarje simbolike, por zëri i tyre rrallë ndikon në politikat që i prekin më së shumti. Pritshmëria që ata të ndërtojnë ura është e lartë, ndërsa mbështetja që marrin për ta bërë këtë mbetet e dobët.

Ngjarjet e fundit të sigurisë, të raportuara gjerësisht në media lokale dhe ndërkombëtare, theksuan edhe një herë paqëndrueshmërinë e mbështetjes ndaj të rinjve. Përtej vetë dhunës, këto ngjarje e forcojnë tek shumë të rinj në Mitrovicë ndjesinë se stabiliteti nuk është kurrë i garantuar. Çdo valë trazirash ose retorikë nacionaliste i shtyn ata më tej drejt tërheqjes e vetëmbrojtjes. Bashkëpunimi është i mundur. Ndodh çdo ditë në klasa, vende pune dhe midis miqve, por është i brishtë dhe lehtësisht i errësuar nga agjendat politike. Këto tensione më të mëdha, politike dhe të sigurisë, shpesh ndikojnë drejtpërdrejt në jetën e përditshme, duke formësuar mënyrën se si përjetohen dhe perceptohen aktivitetet e

e zakonshme rinore. Kjo do të thotë se edhe ngjarjet më të thjeshta për të rinjtë mund të kthehen në hapësira vëzhgimi dhe tensioni.

Aktivitetet e fundit rinore në qytet e ilustrojnë këtë brishtësi. Një turne sportiv, një festival kulturor, apo edhe ndonjë iniciativë e thjeshtë që synon të bashkojë njerëzit mund të politizohet shpejt, të përqafohet në një moment dhe të vihet në pikëpyetje në momentin tjetër. Ato që duhet të jenë hapësira të zakonshme për afrimi, shpesh bëhen teste të besnikërisë ose identitetit. Për shembull, festivali Ndërkombëtar i Ditëve të Xhazit në Mitrovicë, i mbajtur për të tretin vit radhazi në vitin 2025, përfshiu performanca si në jug ashtu edhe në veri të Mitrovicës, si dhe punëtori për talentet e reja. Ndërsa festivali synonte të nxiste angazhimin e komunitetit dhe shkëmbimin kulturor, disa pjesëtarë të komunitetit serb në veri e perceptuan ngjarjen si të motivuar politikisht. Tensionet u shfaqën në Mitrovicën e Veriut kur kryetari i komunës, Erden Atiq, arriti në skenën alternative, duke çuar në protesta dhe pengime të vogla. Organizatorët përfundimisht e hoqën skenën në atë zonë. Incidente të tilla nxjerrin në pah faktin se si iniciativat e përditshme rinore mund të politizohen, duke krijuar një mjedis ku pjesëmarrja mbart rreziqe sociale dhe politike.

Të përballur me këtë lloj mjedisi, shumë të rinj vendosin të tërhiqen nga aktivitetet midis komuniteteve, jo nga mungesa e interesit, por nga brenga. Rreziqet janë reale, presionet të mëdha dhe narrativat politike shpesh dekurajuese. Pranimi i këtij realiteti është thelbësor. Dhe tërheqja, në vetvete, është një formë qëndrueshmërie, një mënyrë për t'u përballur me një mjedis

të vështirë.

Megjithatë, ka edhe të tjerë që bëjnë zgjedhjen e kundërt. Edhe pse i dinë rreziqet, ata vendosin të angazhohen, të kalojnë urën për në shkollë, të punojnë në ekipe të përziera ose të mbajnë miqësi përtej kufijve. Të rinjtë që ndërmarrin këta hapa mund të përballen me pasoja sociale, si pyetje nga bashkëmoshatarët, të etiketohen si të pabesë ose të ndihen të marginalizuar brenda komuniteteve të tyre. Kjo është diçka që e kam vërejtur në Mitrovicë, në të dyja pjesët e qytetit, ku pjesëmarrja në aktivitete ndërkomunitare mund të provokojë kureshtje apo skepticizëm tek të tjerët. Për brezat e të rinjve që filluan të punonin në vitet 2000, sfidat ishin edhe më të mëdha. Ot, rreziqet dhe presionet vazhdojnë të varen kryesisht nga zhvillimet e fundit politike. Megjithatë, shumë të rinj vazhdojnë të hedhin hapa përpara, duke treguar këmbëngulje dhe përkushtim për ndërtimin e lidhjeve pavarësisht pengesave. Qëndrueshmëria e tyre dërgon një mesazh të qartë: bashkëpunimi është i mundur dhe të rinjtë po e formësojnë në mënyrë aktive strukturën shoqërore të qytetit të tyre.

Qoftë ata që zgjedhin të tërhiqen, qoftë ata që vendosin të ecin përpara, të dyja vendimet lindin nga i njëjti realitet kompleks dhe pasqyrojnë zgjedhjet e vështira me të cilat përballen çdo ditë. Si tërheqja, ashtu edhe angazhimi janë pasqyrime të së njëjtës përvojë të jetesës në Mitrovicë — ku çdo ndërveprim kërkon një ekuilibër të vazhdueshëm midis sigurisë personale, presioneve shoqërore dhe dëshirës për të ndërtuar marrëdhënie kuptimplota. Mbështetja institucionale për iniciativat rinore në Mitrovicë është shpesh e kufizuar ose jokonsistente, duke i lënë të rinjtë të përballen me sfidat kryesisht vetë. Premtimet për përfshirje dhe mbështetje mund të shfaqen në raporte ose deklarata politike, por pa vazhdimësi praktike, të rinjtë përballen me skepticizëm, pengesa dhe rrezikun e politizimit të iniciativave të tyre.

Rrëfimi real i Mitrovicës nuk ka të bëjë vetëm me ndarjen. Ka të bëjë me këmbënguljen kundrejt brishtësisë, për të rinjtë që këmbëngulin të krijojnë lidhje edhe kur klima politike i dekurajon. Nëse institucionet dhe aktorët ndërkombëtarë e marrin seriozisht paqen, ata duhet të shkojnë përtej fotografive dhe sloganeve. Mbështetja e të rinjve këtu do të thotë t'i dëgjosh ata, të mbrosh iniciativat e tyre nga politizimi dhe të pranosh që zgjedhjet e tyre të përditshme për të studiuar, për të punuar, për të bashkëpunuar apo edhe për t'u tërhequr, janë të gjitha të formësuara nga i njëjti kontekst i vështirë.

Në Mitrovicë, urat shihen shpesh si simbole bashkimi, por sfida e vërtetë nuk është tek ura vetë, është tek ata që e kalojnë atë. A do të njihen të rinjtë si pjesëmarrës aktivë që po e ndryshojnë qytetin e tyre, apo vetëm si figura në fotografi? Pa mbështetje të qëndrueshme institucionale, përpjekjet e tyre mbeten të brishta. Derisa të ndodhë ky ndryshim, të rinjtë do të vazhdojnë të jetojnë mes dy skajeve, të lavdëruar për të ardhmen, por të padëgjuar në të tashmen.

DITA KUR BOTA NUK ISHTE MË KAFAZ

AUTORE: Hassina Akbari

Krijimi i kësaj pasqyre ishte njëkohësisht edhe sfidë edhe akt mosbindjeje. Si grua afgane dhe refugjate, jetoj me kufizime që shpesh më heshtin ose më kufizojnë. Megjithatë, me çdo lëvizje peneli, zgjidhja të pikturoja ëndrrën që ende e mbaj në zemër.

Kjo vepër pasqyron ëndrrën e grave afgane, ëndërr e qeshjes, e lirisë, e zgjedhjeve që na u mohuan. Vathët me lazul, fustani i kuq i ndaluar dhe dallëndyshet që vallëzojnë në qiell simbolizojnë feminitetin tonë të humbur dhe shpresën tonë të palëkundur për çlirim. Lulekuqja në flokët e saj i bën jehonë si bukurisë ashtu edhe gjakut të sakrificës, ndërsa malet e gjelbra prapa saj pëshpërisin për atdheun që vazhdojmë ta kemi mall.

Për një çast, në këtë pikturë, tretem në atë liri të imagjinuar. Por realiteti shpejt më kujton se lufta nuk ka mbaruar ende. Çdo ditë, sado e vogël, vazhdoj të ec përpara, duke ruajtur besimin se një ditë, kjo ëndërr nuk do të jetë më thjesht një pikturë, por realiteti ynë i jetuar.

ORGANIZOHUNI MË ME ZGJUARSI:

CILAT JANË JEHONAT E FORUMIT STRATEGJIK TË BLEDIT?

AUTOR: Lazar Simić

Slovenia është e qetë, e pastër, e gjelbër, por edhe e guximshme. Përveçse është e damkosur me shumë simpati si i vetmi vend në emër të të cilit mund të ndiesh dashuri (anglisht. I feel Slovenia), ky vend midis Alpeve, Adriatikut dhe Savës mund të jetë gjithashtu krenar për politikën e tij të jashtme të guximshme.

Kjo është ajo që unë, si një nga pjesëmarrësit e rinj, munda të vërej në Forumin Strategjik të Bledit (BSF), i cili u zhvillua jo shumë larg këtij liqeni piktoresk në fillim të shtatorit. Për pothuajse pesëdhjetë prej nesh të rinjve, nga Kina në Argjentinë, ky takim i rëndësishëm gjeopolitik filloi pak më herët - në Forumin Strategjik të të Rinjve të Bledit (YBSF). Pra, "përbërësi" i parë i axhendës së të Rinjve, Paqes dhe Sigurisë (YPS) është këtu - të rinjtë. Do të thoja të rinj punëtorë dhe të motivuar që janë të gatshëm të veprojnë dhe të menaxhojnë të tashmen e shoqërive të tyre dhe këtë shoqëri globale tonën.

Paqja dhe siguria, dhe në praktikë lufta dhe kërcënimet ndaj sigurisë, përshkuan të gjitha bisedat, debatet dhe aktivitetet tona, si gjatë pjesëve zyrtare ashtu edhe në tubimet joformale.

A ishte e planifikuar kjo? Ndoshta jo, por ishte e nevojshme.

Gjërat e para: Kush janë këta të rinj në Bled?

Le të shkojmë me radhë, nga erdhëm dhe cili është qëllimi i YBSF?

"Për të ndarë ide dhe për të gjetur frymëzim

për të përmirësuar komunitetet tona", deklaroi me ambiciozitet por sinqeritet në faqen e internetit të këtij eventi. Si pjesëmarrës në Forumin e këtij viti, konfirmoj se ajo që u shkrua është e vërtetë.

Ekipi i shkëlqyer që drejton këtë Forum mblodhi më shumë se dyzet të rinj nga e gjithë bota, nga prejardhjet më të ndryshme, por me një tipar të përbashkët, që është dëshira për të ndryshuar komunitetet tona për mirë dhe se solidariteti luan një rol të rëndësishëm në këtë. Pjesa rinore e Forumit na lejoi të njiheshim me njëri-tjetrin dhe të lidheshim para se të bashkoheshim me Forumin "e të rriturve". Mos më keqkuptoni, ne jemi tashmë të rritur dhe shpesh shumë seriozë, por jetojmë në një botë ku hapësira për vendimmarrje është ende e ruajtur në mënyrë egoiste. Kush e ruan atë? Disa të rritur të tjerë, por që nuk kanë qenë të rinj për një kohë të gjatë.

Apatikë apo të penguar të kenë një ndikim të përkohshëm?

Ndoshta është sëmundja e çdo brezi të mbivlerësojë rëndësinë e kohës së saj. Ose ai psherëtim rregullisht me mendimin "sa probleme kemi për të zgjidhur" ose beson fuqimisht se diçka po ndodh për herë të parë në histori edhe pse është parë tashmë (por harruar).

Ndoshta në fund të fundit nuk është kështu. U habita kur një nga pjesëmarrësit, Ricky nga Kroacia, iu përgjigj me takt akuzës së një zotërie më të vjetër se të rinjtë janë apatikë dhe se ne nuk duam të merremi me shoqërinë tonë. Si një i ri nga Serbia, ku të

rinjtë, kryesisht studentët, kanë treguar gjithçka përveç apatisë për dhjetë muaj, u shokova, për ta thënë butë, nga kjo deklaratë.

Për qëllimet e këtij shkrimi, nuk është e rëndësishme të thuhet se kush na karakterizoi si apatikë. Përgjigja është e rëndësishme: "Na e latë botën në një gjendje shumë më të keqe sesa e morët nga prindërit tuaj", dhe unë shtoj, "nuk na jepni hapësirë të mjaftueshme për të vepruar". Kjo është arsyeja pse zbatimi i axhendës së Rinisë, Paqes dhe Sigurisë është i rëndësishëm. Rezoluta 2250, e miratuar nga Këshilli i Sigurimit i Kombeve të Bashkuara në vitin 2015, njeh që "të rinjtë duhet të përfshihen aktivisht në formësimin e paqes së qëndrueshme dhe arritjen e drejtësisë dhe pajtimit". Sllovenia tregon se e kupton pse kjo është e rëndësishme vite më parë. Kjo është arsyeja pse, pranë Forumit Strategjik të Bledit, u krijua ky Forum Rinor.

"Të rriturit" ende e ruajnë me xhelozë hapësirën e tyre.

Forum i në tërësinë e tij është një mjet i politikës së jashtme sllovene, kjo nuk është sekret. Ai e pranon se është e rëndësishme të përfshihen të rinjtë që nuk janë një lloj "udhëheqësish të së ardhmes", por agjentë të sotëm. Dhe kjo duhet të përsëritet si një papagall.

Një pjesë e narrativës se të rinjtë janë e ardhmja është (vetë) mashtruese dhe mund të jetë shumë e rrezikshme. Edhe pse ka kuptime të mira të kësaj banaliteti, ka edhe nga ata që qëllimisht theksojnë se ne jemi e ardhmja sepse atëherë pyesim veten - por vetëm në të ardhmen. Deri atëherë, treni kalon nëpër misër, siç thonë në gjuhën serbe.

Disa nga kolegët e mi u zhgënjyen me të drejtë nga hapësira për pyetje, komente dhe pjesëmarrje aktive në vetë Forumin e Bledit. Fjala kryesore u mbajt nga përfaqësuesit më të lartë politikë,

politikanë, diplomatë, gjeneralë, gazetarë tashmë të emancipuar. Dhe kjo, të paktën për mua, nuk ishte një surprizë. Ne e dimë se organizatorët e seksionit të Rinjve të forumit bënë çmos që të na përfshinin ne të rinjtë sa më shumë dhe në mënyrë kuptimplote të ishte e mundur.

Ajo që kemi sot është sigurisht më shumë sesa kishin disa të rinj të tjerë 5, 10 ose 15 vjet më parë. Nuk ka nevojë të flasim për kohën para kësaj. Po kështu, ajo që kemi sot ende nuk është e mjaftueshme.

Të rinjtë ende e pushtojnë hapësirën që u takon atyre

Kur flasim për ndërtimin e paqes së qëndrueshme, dhe shtojmë se ajo duhet të jetë pozitive, jo vetëm mungesa e luftës dhe dhunës, atëherë të rinjtë janë çelësi - që tani.

Frazat e përsëritura shpesh "të rinjtë janë e ardhmja" dhe "të lejojmë zërin e të rinjve të dëgjohet" janë të zbrazëta nga përmbajtja dhe të bllokuara në potencial.

Në kohën e shkrimit, pjesa më e madhe e vëmendjes së botës është përqendruar në Nepal. Lexojmë tituj rreth "Gjeneratës Z" që rrëzon qeverinë sepse donte të ndalonte mediat sociale, por edhe për shkak të korrupsionit të thellë në vendin Himalayan.

Të rinjtë, ose Gjenerata e famshme Z, të cilës i përkas edhe unë, janë qytetarë në të njëjtën kohë, njësoj si të gjithë të tjerët. Apo ka diçka që na dallon?

Ajo që është një avantazh i brezit tonë është se ne jemi vendas dixhitalë dhe se jemi më të shkolluar në media, dixhitale dhe informacion sesa disa breza më të vjetër. Ne nuk jemi domosdoshmërisht më të zgjuar ose më të arsimuar, por tre sekondat thelbësore të vëmendjes na kanë formësuar të mendojmë ndryshe dhe të veprojmë më shpejt. Ne e njohim përmbajtjen e gjeneruar artificialisht shumë më lehtë se

disa të tjerë, dhe i shohim rrjetet sociale jo vetëm si një vend për argëtim, por edhe për informacion në kohë dhe të menjëhershëm.

Nëse pranojmë se diçka është ndryshe në brezin tonë (të rinjtë janë 18-29 vjeç sipas axhendës së Rinisë, Paqes dhe Sigurisë), atëherë pranojmë se të rinjtë mund të luajnë një rol vendimtar në ndryshimet e nevojshme nga shoqëria njerëzore si e tillë.

E ardhmja është në unitet.

Le të kthehemi te Sllovenia dhe Bledi. Një nga përshtypjet më të forta që kam pas Forumit Strategjik të Bledit është mesazhi nga shteti slloven se vendet e vogla duhet të bashkëpunojnë. Ato duhet të bashkëpunojnë sepse së pari e kuptojnë vlerën e paqes dhe sigurisë, të cilën shpesh nuk mund ta ofrojnë vetë, të parë individualisht.

Mendoj se brezat e të rinjve që po pushtojnë hapësirën që na takon e kuptojnë gjithashtu se sa i rëndësishëm është uniteti dhe solidariteti. Falë rrjeteve sociale, ose më saktë lidhjes sonë me to, idetë nuk janë

ndarë kurrë më shpejt, dhe solidariteti përsëri duket si një fenomen i gjallë, jo një koncept arkaik. Është koha që veprimet e individëve, të formave të ndryshme të komuniteteve, por edhe të shteteve që duan paqe, të jenë të koordinuara dhe të qëndrueshme. Një peshk i vogël do të mbrohet vetëm kundër një peshku të madh në një tufë me peshq të tjerë të vegjël. Ose siç thonë me zgjuarsì studentët serbë:

"Ai më i zgjuar organizohet vetë."

A mund t'i Përputhni Fjalët e Pages?

TERMAT

AGJENCIA

NDËRMJETËSIMI

PAJTIMI

SOLIDARITETI

FUQIZIMI

PËRKUFIZIME

Mbështetja ose uniteti midis individëve me qëllime të përbashkëta

Arritja e marrëveshjeve dhe ndërtimi i besimit pas konfliktit ose

Procesi i fitimit të besimit, kontrollit dhe aksesit në burime

Fuqia ose aftësia e individëve për të vepruar në mënyrë të pavarur dhe për të bërë zgjedhje

Një metodë për zgjidhjen e konfliktit përmes diskutimit të lehtësuar

HESHTJA E SIKLETSHME E PANELEVE TË TË RINJVE NË PAQE

AUTORE: ALBA JAKUPI

Zakonisht fillon me gëzim. Merr një ftesë me email me të gjitha fjalët e duhura: Rini, Paqe, Siguri dhe Pjesëmarrje. Ka aq shumë logo në fletushkë sa të bën të të merren mend. Eventi do të zhvillohet ose në një sallë konferencash hoteli me llambadarë ose në një qendër kulturore që duket pak e zbehtë dhe ka mikrofonë të thyer. Emaili thotë, "zërat e të rinjve do të jenë në qendër të këtij diskutimi".

Pastaj e vërteta të godet: arrin atje, ulesh në audiencë dhe kupton se "pjesëmarrja e të rinjve" do të thotë të jesh majdanozi dekorativ në pjatën institucionale.

Le të përgatisim skenën për një panel tipik paqeje në Ballkan. Tre ambasadorë, dy zyrtarë qeveritarë, një profesor universiteti dhe një përfaqësues i të rinjve të gjithë të shtrydhur në cep të tryezës pas disa

negociatave të sjellshme. Pas nëntëdhjetë minutash fjalimesh rreth "të rinjve si e ardhmja", moderatori më në fund të shikon dhe thotë, "Tani do t'ia japim fjalën pjesëmarrësit tonë të ri".

Mikrofoni duket plot kuptim dhe peshë. Keni saktësisht tre minuta për të folur për "të rinjtë e [vendosni vendin që dëshironi]". Sigurisht, nuk ka presion.

Merrni frymë, theksoni se sa e rëndësishme është të kaloni nga gjestet simbolike në ndryshime të vërteta dhe ndoshta edhe të ndaloni së përdoruri shprehjen "pjesëmarrje kuptimplote" për më mirë. Publiku përkul kokën me mirësjellje. Pastaj një ambasador shpejt jua kthen mikrofonin, ju falënderon dhe vazhdon të shpjegojë se çfarë duan vërtet të rinjtë. Ironia është aq e trashë sa mund ta prisni me thikë.

BALLKANI: KU PANELET RINORE JANË SI RIBASHKIME FAMILJARE

Panelet e paqes në Ballkan shpesh janë si ribashkime familjare. Burri i moshuar që thotë "gjërat ishin më mirë në kohët e vjetra", tezja që citon ligjin ndërkombëtar sikur të ishte një recetë dhe kushërirri që shikon me nervozizëm orën sepse dreka do të vonojë. Të rinjtë janë fëmijët në tavolinë: ata tolerohen, ndonjëherë qeshen, por rrallë merren seriozisht.

Po sikur të rinjtë më në fund të flasin? Shumë herë, reagimet janë të pahijshme, si "Kaq elokumente! Perspektiva kaq të freskëta!" sikur të mendonin se do të xhonglonit në vend që të flisnit. Jeta reale e të rinjve, nga ana tjetër, lihet me mirësjellje jashtë bisedave "serioze". Këto përfshijnë papunësinë, zhvendosjen në një vend të ri, mosbesimin midis grupeve etnike dhe rritjen e politikës së TikTok.

Titulli i këtij artikulli vjen nga ai moment i sikletshëm kur të gjithë heshtin pas një ndërhyrjeje të të rinjve. Jo sepse ajo që thatë ishte e keqe, por sepse paneli nuk di si të përgjigjet. Ideja juaj që të rinjtë duhet të jenë pjesë e organeve vendimmarrëse nuk përputhet me mënyrën se si i kanë planifikuar gjërat. Kështu që, në vend të kësaj, ata përkulin kokën, buzëqeshin dhe largohen shpejt.

Kjo qetësi është më shumë sesa thjesht të qenit i pakëndshëm pranë njerëzve të tjerë. Ajo tregon një problem strukturor: pjesëmarrja e të rinjve shpesh vendoset si një performancë në vend të një partneriteti. Institucionet janë të vetëdijshme se ata duhet të shihen me të rinjtë. Por t'u japësh vërtet të rinjve pushtet? Kjo është shumë më e rrezikshme sesa t'i lejojnë ata të bëjnë pyetjen e fundit të ditës.

Axhenda e të Rinjve, Paqes dhe Sigurisë, e cila filloi me Rezolutën 2250 (2015) të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, u përpoq ta zgjidhte pikërisht këtë problem. Rezoluta theksoi se të rinjtë

nuk janë vetëm përfitues të ndërtimit të paqes, por edhe partnerë dhe udhëheqës. Rezolutat pasuese të saj, 2419 (2018) dhe 2535 (2020), theksojnë edhe më shumë nevojën për të përfshirë sistematikisht zërat e të rinjve në politikë. Por në praktikë, fryma e këtyre rezolutave shpesh reduktohet në një seancë të vështirë pyetje-përgjigje.

KUR HESHTJA SHNDËRROHET NË REBELIM

Të rinjtë e Ballkanit e kanë zotëruar humorin si mjet mbijetese. Kur u duhet të merren me panele që i bëjnë të duken të sjellshëm, ata i drejtohen satirës. Njerëzit në Prishtinë bëjnë shaka se nëse u kërkohet të jenë në një panel tjetër rinor, do të shënojnë "Pjesëmarrës Profesional" në CV-në e tyre. Studentët në Beograd bëjnë shaka se mënyra më e mirë për t'u kujtuar të aplikoni për viza në Gjermani është të zhvilloni diskutime në panel rreth të ardhmes së tyre. Kjo pjesë humoristike nuk është thjesht të qenit cinik. I ndihmon njerëzit të merren me gjërat. Të rinjtë rifitojnë një ndjenjë kontrolli duke qeshur me absurditetin. Nëse sistemi i shndërron në spektatorë, ata e kthejnë shfaqjen përsëri në sistem.

Por ja ku është kthesa. Jo gjithmonë heshtja e sikletshme është e detyruar. Ndonjëherë, ajo zgjidhet. Të rinjtë kanë mësuar se heshtja mund të jetë më e zhurmshe sesa të qenit i sjellshëm. Imagjinoni këtë: një grup njerëzish të rëndësishëm pyet: "Keni ndonjë pyetje nga të rinjtë?" dhe dhoma është e heshtur. Asnjë duar e etur, asnjë koment i sjellshëm, vetëm heshtje. Kjo e bën të gjithë shfaqjen të ndihet e çuditshme. Njëherë dëgjova për një grup të rinjsh në Bosnjë që iu bashkuan një aktiviteti për ndërtimin e paqes, qëndruan gjatë dy orëve të para dhe pastaj të gjithë u larguan në të njëjtën kohë kur ishte "koha e tyre e caktuar". Mungesa e tyre thoshte më shumë se çdo fjalim tre-minutësh.

Sigurisht, problemi më i madh është ndryshimi midis paneleve dhe praktikës. Axhenda e YPS thotë se të rinjtë duhet të

përfshihen në marrjen e vendimeve, jo vetëm në fotografitë e paneleve. Por në shumë vende të Ballkanit, ajo që ka rëndësi është se sa të rinj shkuan në aktivitet, jo nëse idetë e tyre ndryshuan politikat.

Për shembull, Ligji i Kosovës për Fuqizimin dhe Pjesëmarrjen e të Rinjve (2025). Ai përcakton rregullat për këshillat rinore dhe si të përfshihen. Duket mirë në letër. Në realitet, shumë këshilla rinore nuk marrin para të mjaftueshme, injorohen ose trajtohen si klube në vend të mekanizmave përkatës për pjesëmarrjen e të rinjve. Çfarë ndodhi? Panelet vazhdojnë të vijnë, por ndryshimi strukturor është ende i vështirë për t'u gjetur.

PSE KJO ËSHTË E RËNDËSISHME

Disa njerëz mund të thonë: "Të paktën të rinjtë janë të ftuar". Kjo është e vërtetë, por të të kërkohet të flasësh në tryezën e fëmijëve nuk është e njëjta gjë si të jesh pjesë e vendimit familjar për të shitur shtëpinë. Në Ballkan, ku konfliktet e pazgjidhura ende ndikojnë në politikë dhe ku migrimi po i largon të rinjtë, përfshirja e vërtetë nuk është vetëm një simbol. Është ekzistenciale.

Nëse të rinjtë gjithmonë heshten ose përdoren si simbole, ndërtimi i paqes bëhet një projekt për të gjithë, përveç atyre që duhet të përballen me efektet e tij. Dhe nëse institucionet vazhdojnë të ngatërrojnë pjesëmarrjen me performancën, ato do të vazhdojnë të përjetojnë atë heshtje të sikletshme, e cila përkeqësohet me çdo brez që largohet.

Nëse të rinjtë gjithmonë heshten ose përdoren si simbole, ndërtimi i paqes bëhet një projekt për të gjithë, përveç atyre që duhet të përballen me efektet e tij. Dhe nëse institucionet vazhdojnë të ngatërrojnë pjesëmarrjen me performancën, ato do të vazhdojnë të përjetojnë atë heshtje të sikletshme, e cila përkeqësohet me çdo brez që largohet.

PËR NJË TË ARDHME MË PAK TË SIKLETSHME

Si do të dukej pjesëmarrja kuptimplote e të rinjve, pra? Kjo do të thoshte:

- **Panele që funksionojnë vërtetë:** Të rinjtë nuk duhet të jenë vetëm folës dekorativë; ata duhet të jenë gjithashtu moderatorë, vendimmarrës dhe përcaktues të rendit të ditës.
- **Ndjekja:** Sugjerimet e bëra nga panelet rinore u përdorën në të vërtetë për të shkruar drafte politikash në vend që të fshiheshin në raportet pas ngjarjes.
- **Përfshirja e përditshme:** Duke kaluar nga sallat e konferencave në hotele në shkolla, lagje dhe hapësira online ku të rinjtë jetojnë në të vërtetë.
- **Dialogu ndërgjeneracional:** jo leksione nga të moshuar, por biseda ku idetë e reja dhe përvojat e vjetra mund të takohen në terren të barabartë.
- Dhe ndoshta, vetëm ndoshta, panele ku të rinjtë nuk kanë nevojë të fillojnë komentet e tyre me "Faleminderit që na lejuat të flasim". E vërteta është se ata tashmë kanë një zë. Ata kanë nevojë për një mikrofoni që mund ta mbajnë për më shumë se tre minuta

PËRFUNDIM: DUKE QESHUR NË QETËSI

Heshtja e pakëndshme e të rinjve në panelet e paqes është më shumë se një histori. Ajo tregon se si regjioni jonë ka ende punë për të bërë kur bëhet fjalë për pjesëmarrjen. Ballkani është i shkëlqyer në organizimin e konferencave, por ne ende po mësojmë si të zhvillojmë biseda. Derisa kjo të ndryshojë, të rinjtë do të vazhdojnë të përdorin humorin, ironinë dhe ndonjëherë edhe heshtjen e tyre si mënyra për t'u rebeluar.

Në fund të fundit, heshtja mund të jetë një deklaratë e fortë. Kur të rinjtë ballkanas e përdorin atë, është më e zhurmshme se duartrokitjet, më e mprehtë se kritikrat dhe mjaftueshëm qesharake sa ta bëjë të gjithë performancën të pakëndshme.

E SKLLAVËRUAR

AUTORE: MIHANE HOXHA

*Më kot, mes njerëzve, kërkoj
respektin e humbur.*

*Deliri shpërbëhet, dashuria rrëshqet tutje,
e venat e zbehta të poezisë janë brejtur.*

Këngë melankolie, veshur me helm e magji,

*ngrohtësia e shpresës u copëtua, u rrëmbye.
Ëndrrat, si lypës rruge, u varfëruan.*

*Pse kaq dëshira skllavëruar në jetë,
si zogj në kafaz, t'u vidhet flatrimi?*

*Pse gjymtyrë të lira zvarritin zinxhirë të rëndë,
a mos vallë ajri ngjishet nën nofullat e parmendave,
e vrulli i rinisë shtypet mes hekurash,
duke rënë përdhe si hapi i lodhur i pelegrinit?*

*Dhe, për t'iu arratisur hijes së thellë të skllavërisë,
A nuk mjaftoi të shtrihemi nën fushat me diell?
Unaza e zinxhirëve gërryen mishin,
edhe kur kafazet treten mbi farkë.*

HAPËSIRAT E PËRKATËSISË:

QENDRAT RINORE, ARKITEKTURA DHE PJESËMARRJA

AUTORE: Orgesa Gashi

Arkitektura shpesh shihet si një disiplinë e betonit, çelikut dhe dizajnit, por është gjithashtu një gjuhë e fuqishme e identitetit, përfshirjes dhe paqes. Brenda axhendës së Rinisë, Paqes dhe Sigurisë (YPS), të rinjtë njihen jo vetëm si avokatë të paqes, por edhe si ndërtues të hapësirave që mishërojnë dialogun dhe bashkëjetesën. Arkitektura formëson jo vetëm horizontet, por edhe ritmet e jetës së përditshme, mënyrat se si njerëzit takohen, lidhen dhe ndiejnë se i përkasin. Për të rinjtë, arkitektura e hapësirave publike dhe gjysmë-publike, qendrat rinore, sallat kulturore, dhomat e komunitetit, mund të jetë veçanërisht e fuqishme. Sipas kuadrit të Rinisë, Paqes dhe Sigurisë (YPS), i cili thekson pjesëmarrjen, përfshirjen dhe krijimin e shoqërive paqësore të të rinjve, këto hapësira bëhen më shumë sesa ndërtesa: ato janë skena për agjenci, kreativitet dhe kohezion social.

Në Kosovë, **Ligji për Rininë Nr. 08/L-264**

Foto: Djellza Ibrahim

(2024) krijon një kornizë të re ligjore për fuqizimin dhe pjesëmarrjen e të rinjve. Ai i përcakton hapësirat rinore si "hapësira shumëfunktionale të sigurta dhe gjithëpërfshirëse që u shërbejnë nevojave të të rinjve aty ku ata ushtrojnë aktivitetet e tyre dhe që përmbushin standardet e sigurisë, funksionimit dhe përfshirjes". Bashkitë, nëpërmjet drejtorive të tyre rinore, duhet të mbështesin të paktën një qendër rinore, të ofrojnë burime financiare dhe njerëzore, dhe të sigurojnë që organizatat rinore të mund t'i menaxhojnë këto qendra përmes thirrjeve publike transparente.

Ligji gjithashtu thekson pjesëmarrjen e të rinjve si një e drejtë, duke siguruar përfshirjen e të rinjve në vendimmarrje, hartimin e programeve dhe dialogun e strukturuar si në nivel qendror ashtu edhe në atë lokal.

Megjithatë, pavarësisht këtij baze të qartë ligjore, sfidat e zbatimit mbeten. Shumë bashki ende përballen me vështirësi në mbështetjen buxhetore, personelin e qëndrueshëm ose mbështetjen e programimit të gjallë. Në disa raste, qendrat ekzistojnë në letër, por mbeten të pafinancuara, të pashfrytëzuara ose të paarritshme. Në Gjakovë, për shembull, ekziston një qendër rinore, por ka vështirësi në financim, ndërsa në Prizren Qendra Rinore Qendra Rinore është lavdëruar për programimin kulturor, por ende mbështetet shumë te donatorët ndërkombëtarë. Këto kontraste nxjerrin në pah se si zbatimi i pabarabartë mbetet edhe brenda Kosovës.

Modele të ngjashme janë të dukshme në të

gjithë Ballkanin. Një projekt kërkimor i kohëve të fundit "Nga Prania në Pushtet: Të Rinjtë që Formësojnë Hapësirat Publike në Ballkan" zbuloi se të rinjtë shpesh kanë ide dhe energji për përmirësimin e hapësirave publike, parqeve, stolave, zonave shumëfunktionale, por mbështetja institucionale dhe integrimi në planifikimin urban janë të paqëndrueshme. Pjesëmarrja publike në dizajn tenton të jetë simbolike: konsultohet vetëm gjatë punëtorive të rastit dhe nuk përfshihet gjatë gjithë planifikimit, buxhetimit dhe menaxhimit.

Pra, pse qendrat rinore dhe hapësirat e caktuara sociale janë kaq jetësore? Nga një perspektivë arkitekturore, disa karakteristika i bëjnë ato veçanërisht të rëndësishme për arritjen e qëllimeve të YPS:

PIKA MBLEDHJEJE TË SIGURTA DHE GJITHËPËRFSHIRËSE

Qendrat rinore ofrojnë hapësira gjysmë-formale dhe të sigurta ku të rinjtë mund të mblidhen, të eksplorojnë interesa (art, sport, kulturë), të zhvillojnë takime, të mësojnë aftësi ose thjesht të shoqërohen. Ato i ndihmojnë të rinjtë të ndërtojnë rrjete, besim dhe identitet jashtë konteksteve thjesht familjare ose shkollore. Kur janë të dizajnuara mirë, duke i kushtuar vëmendje aksesit, ndriçimit, dhomave shumëfunktionale, zonave të përdorshme brenda/jashtë, ato nxisin përfshirjen (përtej gjinisë, klasës ekonomike, etnisë) dhe zvogëlojnë izolimin social.

Shembulli më i dukshëm në Prishtinë është Termokiss. Ai lindi kur aktivistët dhe vullnetarët rigjallëruan një strukturë betoni të braktisur dhe të papërfunduar, të ndërtuar fillimisht për kompaninë e ngrohjes Termokos. Tani ka punëtori, koncerte, debate dhe ekspozita, ku programimi kontrollohet drejtpërdrejt nga njerëzit. Ajo që është e veçantë për Termokiss nuk është vetëm ripërdorimi i arkitekturës së braktisur, por edhe pronësia

që u jep të rinjve. Qendra është bërë një hapësirë e sigurt ku grupe të ndryshme bashkohen, shpesh duke kaluar kufijtë socialë dhe kulturorë që përndryshe mund t'i përjashtonin ata. Duke e shndërruar një ndërtesë të papërdorur në një shtëpi të përbashkët, Termokiss tregon se hapësirat e sigurta dhe mikpritëse mund të krijojnë solidaritet, besim dhe imagjinatë midis të rinjve.

AGJENCIA DHE PJESËMARRJA E NDËRTUAR

Nëse të rinjtë përfshihen që në fazat e hershme të procesit të projektimit (çfarë programesh përfshihen, çfarë mobiljesh, si ndahen/përdoren hapësirat), ata jo vetëm që e përdorin një hapësirë, por investojnë në të. Kështu, arkitektura bëhet vetë një mënyrë pjesëmarrjeje. YPS thekson se të rinjtë duhet të jenë aktorë, jo vetëm përfitues. Bashkë-projektimi i qendrave rinore mund të forcojë ndjenjën e tyre të pronësisë dhe përgjegjësisë.

NORMAT DHE DUKSHMËRIA

Prania e qendrave rinore në strukturën e qytetit sinjalizon se të rinjtë kanë rëndësi. Është një pohim vizual dhe hapësinor se aktivitetet rinore janë legjitime, të mbështetura dhe të dukshme. Kjo ndihmon në ndryshimin e normave: nga të parit e të rinjve si problem (që kanë nevojë për mbikëqyrje) në të parit e tyre si qytetarë me kontribute. Qendrat rinore të shquara nga ana arkitekturore dhe të mirëmbajtura mund të veprojnë si pika referimi të fuqizimit të të rinjve. Kjo është arsyeja pse në Tiranë Piramida e Shqipërisë, dikur simbol i diktaturës, është rinovuar në një qendër rinore dhe teknologjike. Vetë dukshmëria e saj ndryshon mënyrën se si qyteti i njeh të rinjtë.

FLEKSIBILITETI DHE SHUMËLLOJSHMËRIA

Qendrat rinore janë më të dobishme kur janë fleksibile: hapësira për të mësuar, performancë, rekreacion, pushim. Arkitektura e mirë lejon dhoma që mund të transformohen, nga studio provash në sallë leksionesh e më pas në galeri. Hapësirat e jashtme/publike të lidhura me qendrat rinore shumëfishojnë potencialin e tyre (festivale, punëtori, takime në ajër të hapur). Ky lloj fleksibiliteti nuk vlen vetëm për ndërtesat, por edhe për mënyrën se si qytete të tëra mund të riimagjinohen si hapësira rinore. Në Prizren, për shembull, festivali rinor Dokufest përdor sheshe publike, kinema dhe madje edhe brigje lumenjsh si hapësira të përkohshme rinore, duke treguar se si fleksibiliteti mund të zgjerojë shtrirjen e programimit rinor përtej katër mureve.

Edhe me ligjin e ri, hendeku midis mandateve ligjore dhe realitetit të jetuar është i konsiderueshëm. Komunitat janë zyrtarisht të detyruara të sigurojnë qendra rinore, të emërojnë zyrtarë rinorë dhe të sigurojnë buxhete. Megjithatë, pak prej tyre kanë qendra plotësisht funksionale, të financuara mirë me programim të qëndrueshëm.

Diku tjetër në rajon, shembuj të qendrave rinore të përdorura mirë tregojnë se çfarë është e mundur. Qendra Rinore e Beogradit ("Dom omladine Beograda") është një institucion kulturor me përvojë të gjatë, që organizon qindra ngjarje në vit në art, debat, performancë dhe shtrirje të aktiviteteve rinore. Në Sarajevë, Qendra Ndërkombëtare për Fëmijë dhe të Rinj në Novo Sarajevë organizon punëtori, performanca, sporte dhe studio krijuese çdo ditë, duke formuar një qendër për të rinjtë në art, kulturë dhe arsim. Këto qendra përfitojnë jo vetëm përdoruesit e tyre të menjëhershëm, por kontribuojnë në kulturën qytetare, në shkëmbimin ndërkomunitar dhe në një ndjenjë vendi.

Që arkitektura t'i shërbejë axhendës YPS, kornizat ligjore janë të nevojshme, por jo të mjaftueshme. Duhet investim i qëllimshëm, jo vetëm në para, por edhe në procese pjesëmarrëse, në cilësinë e dizajnit, në sigurimin e mirëmbajtjes dhe programimit. Qendrat rinore nuk duhet të jenë mendime të mëvonshme ose detyrime me kuti kontrolli, por të integruara në planifikimin e qytetit, buxhetet lokale dhe vizionet e vetë të rinjve.

Në thelb, si YPS ashtu edhe arkitektura kanë të bëjnë me imagjinimin e asaj që ende nuk ekziston dhe guximin për ta sjellë atë në jetë. Ato kanë të bëjnë me imagjinimin e shoqërive ku përkatësia është e ndërtuar në themel, ku diversiteti reflektohet në dizajn dhe ku e ardhmja formësohet me kujdes. Kur të rinjtë projektojnë me qëllim, qofshin ndërtesa, projekte apo politika, ata demonstrojnë se paqja nuk negociohet vetëm në tryeza, por edhe projektohet në hapësirat e përditshme ku jetojmë, mësojmë dhe rritemi së bashku.

Foto: Endrit Tasholli

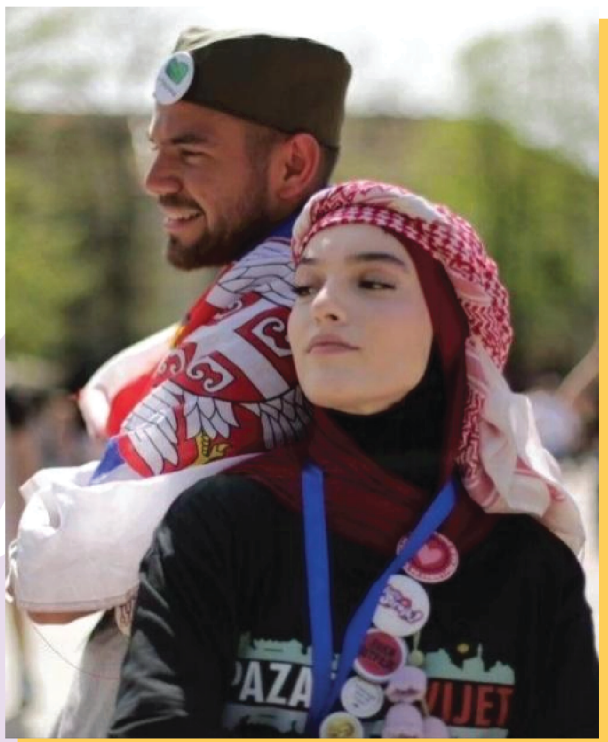
PA DREJTËSI, NUK KA PAQE:

MËSIMET NGA PROTESTAT E STUDENTËVE

AUTORE: Andrijana Milojević

Më 1 Nëntor 2024, një tendë në stacionin hekurudhor të rinovuar rishtazi në Novi Sad u shemb. Gjashtëmbëdhjetë persona humbën jetën dhe një tjetër u plagos rëndë. Pavarësisht madhësisë së tragjedisë, askush nuk u mbajt përgjegjës. Qeveria heshtte, por publiku kërkonte përgjigje. Nga kjo heshtje, lindi një lëvizje dhe studentët dolën si një zë kryesor.

Të udhëhequr nga parimet e lirisë, drejtësisë, dinjitetit dhe solidaritetit, të artikuluar në të ashtuquajturin "Edikt Studentor" të 1 Marsit, studentët serbë filluan një lëvizje që është shtrirë gjatë dhjetë muajve. Ditë pas dite, ata kanë dalë në rrugë për të kërkuar drejtësi për viktimat,

Protesta e Studentëve në Kraljevo, 16 Prill 2025.

Foto: @infarlicina nëpërmjet Instagram.

llogaridhënie për neglizhencën e qeverisë, fundin e pandëshkueshmërisë dhe transparencë përmes publikimit të të gjitha dokumenteve që lidhen me rindërtimin e stacionit. Megjithatë, qasja e qeverisë nuk ishte aspak pajtuese. Në vend që të adresonte ankesat kryesore, ajo u përgjigj me shtypje: duke përdorur gaz lotsjellës, granata zhurmuese, polici kundër trazirave me shkopinj dhe madje edhe një top zanor për të shpërndarë protestat paqësore. Protestuesit, përfshirë studentë dhe gazetarë, u arrestuan; akademikët që treguan solidaritet u përjashtuan nga universitetet.

Në mënyrë më drastike, lëvizja ka ngritur shqetësime në lidhje me rreziqet gjinore gjatë protestave. Akuza publike nga Nikolina Sindelić, duke pretenduar sulm fizik dhe kërcënime për dhunë seksuale nga një komandant i lartë policie, Marko Kričak, tregon se si protestueset femra mund të përballen me cenueshmëri të veçanta. Megjithatë, dhuna gjatë protestave ka prekur shumë studentë pavarësisht nga gjinia, me raportime të shumta për njerëz të rrahur, të plagosur ose të shënjestruar nga forcat e sigurisë.

Duke u bazuar në guximin dhe qëndrueshmërinë e treguar në përballjen me shtypjen, protestat fituan peshë shtesë morale dhe simbolike përmes akteve të qëllimshme të përkujtimit dhe solidaritetit. Aktet simbolike, si bllokadat 16-minutëshe të heshtura në orën 11:52 (momenti i saktë kur u shemb tendë) për të nderuar viktimat e Novi Sadit, nderuan viktimat dhe i kujtuan kombit koston njerëzore të neglizhencës.

Studentët ecën nga një qytet në tjetrin, udhëtuan me biçikletë deri në Strasburg dhe vrapuan drejt Brukselit, duke treguar vendosmërinë për të ndjekur drejtësinë përtej kufijve dhe gjatësinë që ishin të gatshëm të bënin për të bërë që zëri i tyre të dëgjohej.

Duke marrë pjesë personalisht në shëtitjen nga Beogradi në Novi Sad, vura re intensitetin e angazhimit dhe emocionin e përbashkët që nxiti veprime të tilla. Atmosfera në rrugë, ndjenja e unitetit, qëllimit dhe përgjegjësisë kolektive ishte e papërshkrueshme, një përvojë e jetuar që fjalët vështirë se mund ta përshkruajnë. Ishte gjatë këtij udhëtimi që mësuam gjithashtu se lëvizja studentore ishte nominuar për Çmimin Nobel për Paqen, gjë që na dha edhe më shumë forcë dhe motivim për të vazhduar të mbrojmë drejtësinë dhe solidaritetin.

Megjithatë, rëndësia e këtyre mobilizimeve shtrihet përtej demonstratave fizike. Ajo që i bëri ato të jashtëzakonshme nuk ishte vetëm këmbëngulja e tyre, por edhe përfshirja e tyre. Nga Beogradi në Novi Pazar, studentët tejkaluan kufijtë etnikë dhe fetarë, duke vërtetuar se pajtimi është i mundur kur drejtësia bëhet qëllimi i përbashkët. Mesazhi i tyre ishte i qartë: paqja nuk është mungesa e protestës, por prania e drejtësisë.

PSE STUDENTËT PROTESTOJNË

Protestat nuk janë thjesht momente përçarjeje; ato shpesh janë mjete të ndërtimit të paqes, ose hapa drejt drejtësisë që transformojnë frustrimin në veprim kolektiv. Të kuptuarit e kontributit të protestave studentore kërkon një shqyrtim të axhendave dhe motivimeve që i formësojnë ato. Kur rrënjosën në parimet e përfshirjes, dinjitetit dhe drejtësisë, protestat studentore mund të hapin shtigje për ndryshim dhe të tregojnë se paqja është e lidhur në mënyrë të pashmangshme

Rezistenca studentore ka qenë pjesë e jetës universitare që nga fillimi. Për shekuj me radhë, studentët kanë përdorur energjinë e tyre kolektive për të sfiduar shoqëritë dhe institucionet përreth tyre. Katalizatorët për këto lëvizje ndryshojnë shumë në kohë dhe vend: aktivizmi i studentëve me ngjyrë në vitet 1920 dhe 1930 në Shtetet e Bashkuara, lëvizjet e rezistencës kundër sundimit nazist në vitet 1940, protestat për të drejtat civile dhe antikomuniste të viteve 1950, lëvizjet anti-bërthamore dhe anti-diktature të viteve 1960, protestat kundër luftës në vitet 1970, lufta kundër aparteidit të viteve 1980, kryengritjet pro-demokracisë të viteve 1990 dhe lëvizjet për të drejtat e njeriut dhe drejtësinë sociale të viteve 2000 dhe më tej. Shpesh, ngjarje edhe më specifike kristalizojnë ankesa më të gjera shoqërore: vrasja e një studenti në Korenë e Jugut në vitin 1987, zgjedhjet e manipuluar në Serbi në vitin 2000, shtypja e dhunshme e lirisë së shprehjes në Iran në vitin 1999, ose politikat diskriminuese arsimore në Afrikën e Jugut në vitin 1976. Edhe incidentet në dukje "të vogla", të tilla si censura e një gazete studentore, arrestimi i një aktivisti në kampus ose një bastisje policore, mund të ndezin vite të tëra frustrimi të ngulitur, duke i transformuar ankesat lokale në thirrje të fuqishme për ndryshime sistemike.

Historia tregon se aktivizmi studentor shpesh luan një rol kyç në tranzicionet demokratike. Nga Revolucioni i Kadifenjtë në Çekosllovaki deri te lëvizja reformuese indoneziane, protestat e udhëhequra nga studentët kanë rrëzuar vazhdimisht regjime autoritare ose kanë katalizuar reforma të rëndësishme. Shembuj të tjerë përfshijnë kryengritjen e Soweto-s, Lëvizjen Demokraci të Qershorit në Korenë e Jugut dhe Otpor! në Serbi. Këto lëvizje zbulojnë disa modele: protestat shpesh grumbullohen në valë të frymëzuara nga fushata të suksesshme diku tjetër, duke demonstruar një "efekt ngjites" ku fitoret në një vend inkurajojnë aktivizmin në një tjetër. Edhe kur përballen me shtypje të dhunshme, studentët vazhdojnë, duke

përdorur kreativitetin, rezistencën jo të dhunshme dhe ndërtimin e koalicioneve për të mbështetur lëvizjet e tyre.

Kontekste ndryshojnë, por shumë nga këto lëvizje ndajnë një impuls pro-demokratik. Ky model universal është njohur në nivelet më të larta të qeverisjes ndërkombëtare. Rezoluta e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara (UNSCR) 2250 (2015) mbi Rininë, Paqen dhe Sigurinë shënoi një pranim historik se të rinjtë nuk janë thjesht viktimë pasive të konfliktit ose paqëndrueshmërisë, por agentë thelbësorë të paqes. Rezoluta u bën thirrje qeverive dhe institucioneve ndërkombëtare të rrisin pjesëmarrjen e të rinjve në vendimmarrje, të mbrojnë hapësirën e tyre qytetare dhe të mbështesin rolin e tyre në parandalimin e dhunës dhe ndërtimin e paqes së qëndrueshme.

Lexuar në këtë dritë, protestat studentore nuk janë vetëm një shprehje lokale e mospajtimit, por edhe pjesë e një lëvizjeje më të gjerë globale që përputhet me këtë vizion të të rinjve si thelbësore në ndërtimin e paqes. Këmbëngulja, guximi dhe kreativiteti i lëvizjeve studentore në të gjithë botën tregojnë se aktivizmi rinor është më shumë sesa mospajtim: është një forcë e aftë të formësojë shoqëri më të drejta, gjithëpërfshirëse dhe paqësore. Në Serbi, kjo do të thotë që mobilizimet studentore nuk duhen konsideruar si përçarëse, por duhen vlerësuar si kontribute në ripërtëritjen demokratike dhe pajtimin shoqëror.

PROTESTAT SI MJET PËR NDËRTIMIN E PAQES

Protestat studentore mund të jenë një mjet i fuqishëm për ndërtimin e paqes duke rritur ndërgjegjësimin, duke promovuar ndryshimet sociale dhe politike, dhe duke nxitur pjesëmarrjen demokratike dhe mirëqenien brenda komunitetit studentor

dhe më gjerë. Protestat paqësore u japin zë njerëzve të zakonshëm, ndërtojnë konsensus dhe mund të shkaktojnë reforma të qëndrueshme sociale dhe politike. Lëvizjet historike si Marshimi i Kripës i Gandit, protestat për të drejtat civile në SHBA dhe protestat studentore kundër luftës të viteve 1960 dhe 70 tregojnë se si mobilizimet rinore mund të ndryshojnë vetëdijen publike dhe të nxisin ndryshime sistemike. Protestat shpesh sjellin dukshmëri në krizat humanitare dhe padrejtësitë sociale që përndryshe mbeten të heshtura. Ky rol i të rinjve është njohur zyrtarisht nga Rezoluta 2250 e OKB-së, e cila nënvizon se të rinjtë nuk janë vetëm viktimë të dhunës, por edhe partnerë kritikë në parandalimin e konfliktit dhe ruajtjen e paqes. Në gjuhën e ndërtimit të paqes, protestat bëhen një formë e rrëfimit të historive: ato transformojnë hidhërimin privat në kujtesë publike, frustrimin individual në veprim kolektiv dhe zërat e fragmentuar në një narrativë të përbashkët drejtësie.

Për vite me radhë, udhëheqja politike e Serbisë ka theksuar "stabilitetin" si një arritje kombëtare. Por kjo e ashtuquajtur stabilitet shpesh pasqyron vetëm paqe negative, mungesën e konfliktit të hapur, ndërsa korrupsioni, pabarazia dhe shtypja e mospajtimit mbeten të patrajtuara. Paqja e vërtetë, ose paqja pozitive, kërkon drejtësi, llogaridhënie dhe mbrojtje të të drejtave të njeriut. Kjo është ajo që studentët duan t'u kujtojnë njerëzve - duke dalë në rrugë, ata sfidojnë iluzionin e stabilitetit dhe kërkojnë një paqe më të thellë, një paqe të ndërtuar jo mbi heshtje dhe frikë, por mbi dinjitet dhe drejtësi.

Pas shembjes së tendës në Novi Sad, qeveria u përpoq ta paraqiste tragjedinë si një aksident të izoluar, duke anashkaluar me kujdes llogaridhënien. Megjithatë, publiku e pa atë ndryshe - duke e lidhur katastrofën me vite neglizhence, korrupsioni dhe institucione të dobësuar. Ajo që e thelloi më tej krizën e besimit ishin

narrativat konspirative të promovuara nga anëtarët e partisë progresive serbe në pushtet, të cilët sugjeruan se shembja nuk ishte thjesht një aksident, por një akt i qëllimshëm: një devijim, një akt sabotimi, madje edhe një "sulm terrorist" që supozohet se kishte për qëllim të importonte një revolucion në Serbi.

Retorikë e tillë i trivializoi vuajtjet e viktimave dhe gjithashtu pasqyroi një strategji më të gjerë të delegjitimitit të mospajtimit, duke portretizuar zemërimin e vërtetë qytetar si një kërcënim të fabrikuar. Për më tepër, brutaliteti policor, propaganda dhe madje edhe vendosja e topave me zë kundër protestuesve synonin të ruanin "rendin", por ajo që ata mbronin në të vërtetë ishte paqja negative, një qetësi e brishtë e imponuar nga lart. Megjithatë, këmbëngulja e të rinjve në të gjithë Serbinë ekspozoi një mundësi tjetër: që paqja mund të rritet nga veprimi kolektiv dhe solidariteti. Askund kjo nuk ishte më e dukshme sesa në Novi Pazar, një qytet që shpesh përshkruhet si një mikrokozmos i diversitetit etnik dhe fetar të Serbisë. Protestat atje kishin një rëndësi të veçantë: ato tejkaluan vijat e rrënjësura midis komuniteteve boshnjake dhe serbe, duke

banorët përjetuan solidaritet që tejkalonte etninë dhe fenë. Ajo që i ka mbajtur gjallë këto protesta për dhjetë muaj nuk është

vetëm zemërimi, por një vendosmëri e përbashkët e rrënjësuar në unitet në të gjitha qytetet.

Në një vend të përçarë prej kohësh nga tensionet etnike, narrativat nacionaliste dhe një makinë propagande që u dyfishua gjatë epokës së Millosheviqit, ky lloj solidariteti ndihet revolucionar. Siç thotë shprehja: të bashkuar qëndrojmë, të ndarë biem. Flamujt, dikur simbole të përçarjes, u mbajtën si shenja përkatësie dhe dialogu. Një student reflektoi: "Në atë moment, ne ndiem se i përkisnim vërtetë Serbisë. Jo nga frika apo besnikëria, por nga njohja e dinjitetit tonë."

Vëzhguesit e përshkruan tubimin si autentik dhe thellësisht jo të dhunshëm, një pikë kthese në narrativën e protestës së Serbisë. Ai tregoi se pajtimi përtej vijave etnike nuk ka nevojë të orkestrohet nga politikanë të largët, por mund të dalë nga baza, përmes guximit dhe empatisë së vetë të rinjve. Slogani i tyre, Novi Pazar je svijet (Novi Pazar është bota), shprehte një vizion përfshirjeje: një besim se lufta e tyre për dinjitet është universale dhe se qyteti mund të modelonte bashkëjetesën paqësore për të gjithë vendin. Në këtë mënyrë, protestat nuk ishin vetëm akte sfide, por edhe akte të ndërtimit të paqes në praktikë. Ata treguan se si drejtësia mund të bëhet një kauzë e përbashkët edhe në shoqëritë historikisht të shënuara nga përçarjet. Uniteti në Novi Pazar e shndërroi protestën në një provë për pajtim, një përvojë të jetuar të paqes pozitive.

Nga përvoja e Serbisë, dalin tre mësimë. Së pari, protestat e rrënjësura në solidaritet mund të kapërcejnë përçarjet e thella dhe të nxisin pajtimin. Së dyti, këmbëngulja e aktivizmit rinor dëshmon se llogaridhënia dhe drejtësia janë thelbësore për paqen e qëndrueshme. Dhe së treti, paqja pozitive nuk ofrohet nga lart, por ndërtohet nga poshtë, përmes guximit të qytetarëve të zakonshëm që refuzojnë heshtjen.

REBELIM... APO THJESHT EKZISTENCË?

AUTORE: *Albina Kastrati*

Që nga momenti që linda, rebelimi im lindi me mua. Në fakt, bëra disa teze të qanin sepse—një vajzë tjetër? Tre vajza dhe vetëm një djalë deri tani? Sigurisht, skandaloze. Si fëmijë, disi e ndjeva atë pakënaqësi prej tyre, edhe nëse nuk e kuptoja plotësisht ende. Notat e mia të shkëlqyera nuk më ndihmuan, as zakoni im për të debatuar me njerëz tre herë më të vjetër se unë sikur të isha një politikane me përvojë gjatë një debati zgjedhor.

Në kulturën time shqiptare, të flasësh me të moshuarit, veçanërisht nëse ishin mysafirë (me një probabilitet të lartë që të kishin pushtuar shtëpinë pa paralajmërim), ishte e ndaluar. Dhe nëse ishe e re dhe një vajzë me gjuhë të mprehtë? Skandaloze. Debatet shpesh përqendroheshin në atë se si çdo gjë e pafat ishte disi faji i një gruaje, ose tezët e mjera që kritikonin nënën time. E kishin të vështirë.

Pjesëmarrja ime e paftuar në këto debate buronte nga dy gjëra: së pari, e dua mamin tim, dhe së dyti, e gjeta qesharake të shihja shprehjet e tyre kur vërtetova pikëpamjen time. Momente të tilla nuk ishin vetëm argëtuese; ato ishin formuese. Mund t'i shoh ende ato momente qartë, pothuajse në lëvizje të ngadaltë - fytyrat e tyre u skuqën, sytë e tyre u frynë nga zemërimi dhe psherëtimat e mprehta që jehonin në dhomë. Çdo debat ndihej si një fitore e vogël, duke ndezur dëshirën time për të ndarë zërin tim dhe për të gjetur një mënyrë për të folur për të tjerët. Hyn: gazetaria.

Sigurisht, fuqia e zërit tim u vu në provë edhe jashtë çështjeve familjare, pasi u takova me njerëz që nuk kishin asgjë tjetër

përveç guximit, vetëm sepse mundeshin.

"Nuk është aq e thellë," dëgjova një zotëri të thoshte nga larg, i cili ishte i tërbuar që unë bëra më mirë se djali i tij, shoku im i klasës. Epo, mendoj se është zotëri, sepse përndryshe pse do ta kërcënonit me mirësjellje mësuesin tim të klasës që t'i jepte djalit tuaj vendin e parë? Certifikata ime për çmimin e nxënësit më të mirë m'u hoq. Mësuesja ime kërkoi falje dhe kërkoi falje, por sinqerisht unë munda vetëm të tundja kokën dhe të buzëqeshja në mënyrë të sikletshme. Zemërimi i parë i hidhur. Isha aq e zemëruar, sa nuk munda të murmurisja asnjë fjalë.

E besoj rreth kësaj kohe, në moshën 9 vjeç, kur mora vendimin të bëhesha gazetarë. Sjellje ikonike, nëse do të më pyesnit mua. Dhe sigurisht, ashtu si çdo gjë tjetër në jetën time, e mbaj mend qartë (përveç emrave... ose ditëlindjeve).

Ishte një ditë pranvere me erë, as shumë e nxehtë, as shumë e ftohtë. Moti perfekt. Pemët e mollëve dhe qershive në oborrin tonë po lulëzonin. Duke ecur zbathur në shkallët e ftohta prej betoni jashtë shtëpisë, vishja disa sandale shumë të mëdha për madhësinë time për të shkuar të kërkoja mamin. Çdo mëngjes, gjëja e parë që bëja ishte ta kërkoja në dhomën e shembur që ishte djegur gjatë luftës Kosovë-Serbi. Mami im e përdorte atë për magazinim, ndonjëherë edhe si kuzhinë. Para luftës, ishte dhoma e saj e gjumit martesor, por tani ishte zemra e shtëpisë. Nëse mami im nuk ishte në atë dhomë, ajo padyshim punonte në kopshtin e saj të vogël. Gjatë rrugës për tek ajo, kalova pranë një tubi të

të lidhur me një tub uji. Ndalova për të larë fytyrën. Uji ishte jashtëzakonisht i ftohtë dhe e piva me gulçim sikur të mos e kisha pirë prej kohësh.

"A u qove, mami?"—A je zgjuar?—është një mënyrë joformale për t'i thënë mirëmëngjes një të dashuri në shqip. Ajo po mbillte fara domatesh dhe unë nxitova ta puthja. Pasi më putha, ajo më qortoi që isha lagur plotësisht. Ndërsa vazhdonte e vazhdonte, unë u futa pas saj dhe mora disa luleshtrydhe të vogla jo shumë të gatshme. Sigurisht, ajo më kapi. "Çfarë? Pulat i hanë gjithsesi, mami."

Më vonë, ishim brenda dhe hëngrëm mëngjes me të gjithë familjen së bashku, përveç babait tim, i cili punonte edhe të shtunave në mëngjes. Isha para televizorit, duke bërë detyrat e shtëpisë pa nxitim. Mami tashmë po përgatiste darkën. Ndërsa po shikoja ekranin shumë të vogël—një televizor që duhej ta shtypje disa herë që të funksiononte—atje ishte një prezantues lajmesh. Papritmas, ndjeva nevojën ta pyesja nënën time:

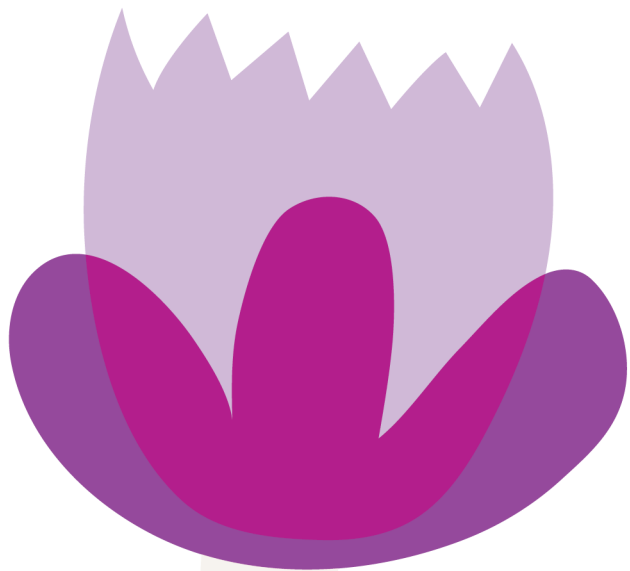
"Mami, çfarë do të bëhem kur të rritem?" Ajo ndaloi dhe ia drejtoi thikën e vogël që mbante gazetares në televizor. "Si ajo. Shko në shkollë dhe bëhu më e mira."

Jam e sigurt që as tani nuk e mban mend këtë, por e mora seriozisht atë që tha. Nuk e pashë më kurrë prapa.

Për mua, shkrimi ishte gjithmonë si të tërhiqeshe nga batica drejt hënës. Sado që dikush kënaqej duke debatuar në moshë të re, sa më shumë rriteshe dhe shihje se këta njerëz po përpiqen seriozisht të argumentojnë pse një grua është më pak - aq më shumë dhembte, nëse do të jem e sinqertë. Të shkruash në revista nuk do të ishte e mjaftueshme. Duke ecur përpara, pasi u diplomova në gazetari, më duhej të bëja një artikull hetimor që do të ndryshonte përgjithmonë jetën time, si dhe të më bënte të sigurt se kjo është thirrja -

- thirrja ime. E di, pak banale. Por ishte. Mizogjinia dhe vërejtjet e padëshiruara ia vlenin t'i injoroja kur merrja mesazhe nga njerëz që donin të ndihmonin burimet e mia - ose kur një nënë që intervistova ende më kontakton, duke kërkuar ndihmë me detyrat e shtëpisë së të birit. Njeriu i çmendur brenda meje e do fshehurazi këtë.

Të them të drejtën, nuk më pëlqente kur njerëzit më quanin rebele. E kuptova që e mendonin në mënyrën e tyre për të komplimentuar, por e tëra çfarë bëja ishte thjesht të isha, të flisja, të qeshja, të mos isha dakord, të ndiqja ëndrrat e mia. Është konfuze. Nuk mund të jetë kaq e rrallë, apo jo? Jam e rrethuar nga gra që bëjnë të njëjtën gjë dhe kemi të njëjtën pyetje; Pse duhet të jetë revolucionare të thuash "shko në **** t'*****"? Në kontekstin historik, e kuptojmë, por, lexues i dashur, a është bërë kjo normë apo është ende e diskutueshme?

1 Fjalë

3 Gjuhë

ENG

ALB

SRB

DIALOGU

Dialogue

Dialog

Dijalog

A conversation can heal what silence cannot.

Dialogu shuan atë që grindja ndez.

Dijalog je most preko najdublje reke.

SOLIDARITET

Solidarity

Solidaritet

Solidarnost

Shoulder to shoulder, no weight is too heavy.

Solidariteti bën të lehtë barrën më të rëndë.

U solidarnosti je snaga jača od kamena

BESIMI

Trust

Besim

Poverenje

Trust is built in drops, but lost in buckets

Besimi hap dyert që çelësat nuk i gjejnë.

Poverenje je drvo koje raste sporo, ali traje dugo.

AGJENCI (AUTONOMI E TË VEPRUARIT)

Agency

Agjenci / Veprim

Delovanje

Those who act shape the world, those who wait follow it.

Veprimi është gjysma e fatit.

Ko deluje, ostavlja trag.

PAQE

Peace

Paqe

Mir

Peace is not the absence of noise, but the presence of justice.

Paqja rritet aty ku urrejtja shuhet.

Mir je tišina srca, ne samo tišina sveta.

ENG

ALB

SRB

RESPEKTI

Respect

Respekt

Poštovanje

Respect costs nothing but is worth everything.

Kush jep respekt, korr nder.

Poštovanje se ne traži, već zasluži.

PËRFSHIRJA

Inclusion

Përfshirje

Uključivanje

A circle is whole only when no one is left outside.

Përfshirja është bukuria e të jetuarit bashkë.

Uključivanje čini stol veći, ali srce toplije.

DREJTËSIA

Justice

Drejtësi

Pravda

Without justice, peace is only an echo.

Drejtësia vonon, por nuk harron.

Pravda je spora, ali sigurna.

DHEMBSHURI

Empathy

Empati

Empatija

To understand another's heart is the greatest wisdom.

Empatia është dritë që shikon përtej vetes.

Empatija je jezik bez reči.

E ARDHMJA

Future

E ardhmja

Budućnost

The seeds of today are the flowers of tomorrow.

E ardhmja i përket atij që punon sot.

Budućnost se gradi, ne prorice.

magDA
Dialogue Academy Magazine

TETOR, 2025